

YENİLENEN ÖĞRETMEN YETİŞTİRME LİSANS PROGRAMLARININ SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA İÇİN EĞİTİM BAĞLAMINDA İNCELENMESİ

Güneş Korkmaz¹

Geliş Tarihi/Received:24.05.2020   Kabul Tarihi/Accepted:13.08.2020   Elektronik Yayın/Online Published:03.09.2020

DOI: 10.48166/ejaes.742200

ÖZET

Yirmi birinci yüzyılda toplumsal, çevresel ve ekonomik bağlamda yaşanan sorunlar nedeniyle, sürdürülebilirlik kavramı birçok ülkenin gündeminde yer almış ve küresel anlamda ortak bir politika haline gelmiştir. Son yıllarda, belirtilen alanlarda yaşanan sorunların çözümü için ise sürdürülebilir kalkınma için eğitim kavramına odaklanılmaktadır. Bu nedenle, sürdürülebilir kalkınmayı sağlamada özellikle eğitim fakülteleri kritik bir rol üstlenmektedir. Türkiye’de de bu amaç doğrultusunda yenilenen öğretmen eğitimi lisans programlarında sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınma için eğitim kavramına yer verildiği görülmektedir. Bu kavramsal araştırmanın temel amacı yenilenen öğretmen yetiştirme lisans programlarını sürdürülebilir kalkınma için eğitim kavramı bağlamında incelemektir. Çalışmada, öğretmenlik mesleğinin üç boyutu olan meslek bilgisi, alan bilgisi ve genel kültür bilgisi dersleri içeriğinde sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınma için eğitim ile ilgili kavramlar incelenmiştir. Çalışma sonucunda, lisans programlarında bu kavramların sadece seçmeli dersler içerisinde yer aldığı ve bu derslerin çoğunlukla alan bilgisi kategorisinde yoğunlaştığı ve sürdürülebilirlik kavramının toplum, çevre ve ekonomi olmak üzere tüm boyutlarına vurgu yapıldığı görülmüştür. Çalışmanın sonunda, sürdürülebilir kalkınma için eğitim ile ilgili olarak uygulayıcı ve araştırmacılara birtakım önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Eğitim fakültesi; lisans programları; sürdürülebilirlik; sürdürülebilir kalkınma için eğitim; öğretmen eğitimi

THE ANALYSIS OF NEW UNDERGRADUATE TEACHER EDUCATION PROGRAMS WITHIN THE CONTEXT OF EDUCATION FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT

ABSTRACT

Due to the social, environmental and economic problems experienced in the 21st century, sustainability has been a globally common issue for many countries. Recently, the concept of education for sustainable development has been focused on to solve the problems in these contexts. Therefore, especially education faculties play a critical role in ensuring sustainable development. In accordance with this purpose, the concepts of sustainability and education for sustainable development have been integrated in the current undergraduate teacher education programs in Turkey. The main purpose of this conceptual

¹Dr., İngilizce Öğretmeni, Özel Ege Lisesi, Bornova-İZMİR, gunes.korkmaz.gk@gmail.com, ORCID: 0000-0002-9060-5972

research is to analyze the revised undergraduate teacher education programs within the context of sustainability and education for sustainable development. In the study, the contents of pedagogical knowledge, subject matter (disciplinary) knowledge and general culture knowledge courses related to the terms of sustainability and education for sustainable development have been analyzed. As a result of the study, it has been found that almost all the courses about sustainability are elective and these courses are mostly concentrated on the subject matter knowledge category. In addition, it was found that social, environmental and economic dimensions of sustainability have been emphasized in many of these courses. At the end of the study, several implications were made for the practitioners and researchers about the education for sustainable development.

Keywords: Education Faculty; undergraduate programs; sustainability; education for sustainable development; teacher education

1. GİRİŞ

Tarım toplumundan sanayi toplumuna geçişte küresel anlamda yaşanan değişim birçok açıdan topluma fayda sağlamış olsa da insanoğlunu toplumsal, çevresel ve ekonomik birçok sorunla karşı karşıya bırakmıştır. Bu sorunların yoğunluğu her toplumda farklı boyutta olmasına rağmen, eşitsizlik, terör, bağımlılık, kadına şiddet, cinsiyet ayrımcılığı, sağlıksız yaşam koşulları, nüfus artışı, çarpık kentleşme, kalitesiz eğitim, bilinçsiz tüketim, iklim değişimi, doğa tahribatı, gelir adaletsizliği, yoksulluk ve işsizlik gibi problemler tüm dünyayı ilgilendiren problemler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bilgi toplumu olarak adlandırılan günümüzde ise, bu problemlerin çözümü ile ilgili ortaya çıkan düşünce, söylem ve eylemler uzun süredir gündemde olan sürdürülebilirlik kavramının daha da önem kazanmasını sağlamıştır.

Alanyazın incelendiğinde, sürdürülebilirlik kavramının ortaya çıkış tarihi ile kesin bir bilgi olmamakla beraber, kavramın 1980’li yıllarda kullanıldığı ve çoğunlukla çevresel bağlamda ele alındığı görülmektedir (Fitzpatrick, 2016; Geissdoerfer ve diğerleri, 2017; Ralph ve Stubbs, 2014; Spindler, 2013). Bu bağlamda, sürdürülebilirlik kavramı genel olarak doğa tahribatının önlenmesi ve doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı anlamına gelmektedir. Daha sonraki yıllarda ise, sürdürülebilirlik kavramının ekonomi ile ilişkili bir terim olan kalkınma kavramı ile kullanıldığı görülmektedir. Ekonomik alanda kullanılan sürdürülebilir kalkınma “çevre değerlerinin ve doğal kaynakların savurganlığa yol açamayacak biçimde akılcı yöntemlerle, bugünkü ve gelecek kuşakların hak ve yararları da göz önünde bulundurularak kullanılması ilkesinden özveride bulunmaksızın, ekonomik gelişmenin sağlanmasını amaçlayan çevreci bir dünya görüşü” olarak tanımlanmıştır (Keleş, 1998’den akt: Bozdoğan, 2010). Yirminci yüzyılın ikinci yarısında gerçekleştirilen uluslararası etkinlikler (Stockholm Konferansı, 1972; Ortak Geleceğimiz Raporu, 1987; Rio Zirvesi, 1992; Habitat II Zirvesi, 1996; Rio+5 Zirvesi, 1997) sayesinde, çevrenin korunması ve ekonominin geliştirilmesi ile ilgili olarak atılacak adımların sosyolojik yönü hakkındaki farkındalık artmış ve sürdürülebilirlik kavramı toplumsal boyutu da içerisinde barındıran daha geniş bir biçimde ele alınmaya başlamıştır. Bu bağlamda, günümüzde sürdürülebilir kalkınma kavramı “toplumlara saygılı, daha demokratik ve sorumlu bir toplumun oluşturulmasını amaçlayan ilkeler bütününe savunan bir dünya görüşü olarak ele alınmaktadır

(Roosa, 2010). Diğer bir deyişle, kavram sadece çevrenin korunması ve ekonomik kalkınmanın sağlanması anlamında değil toplumsal açıdan da sürdürülebilir bir düzen oluşturulması idealini benimsemektedir. Toplumsal boyutun da sürdürülebilirlik içerisinde yer bulmasıyla birlikte kavram eğitim bilimleri alanında giderek önem kazanmıştır ve eğitimin sürdürülebilir kalkınmadaki rolü, bilim adamları, araştırmacılar, politikacılar ve toplumun diğer uygulayıcı organları tarafından sürekli vurgulanan bir tema olarak karşımıza çıkmaktadır (Öztürk, 2017). 2002 yılında gerçekleştirilen Johannesburg Zirvesi'nde alınan kararla 2005-2014 yılları arasındaki on yıllık dönem Birleşmiş Milletler tarafından "Sürdürülebilir Kalkınma için Eğitim Dönemi" olarak ilan edilmiş (Roosa, 2010; UNESCO, 2005) ve tüm dünyada bu konunun gündeme alınarak tüm eğitim kademelerinde gerekli yansımaların yapılması gerektiği bildirilmiştir (OECD, 2007).

Sürdürülebilir kalkınma ile ilgili bir diğer önemli gelişme, 2015 yılında gerçekleştirilen Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Gelişme Zirvesi'nde küresel hedefler tartışılarak 2030 gündeminin belirlenmesi ve 2030 yılına kadar gerçekleştirilmesi beklenen Sürdürülebilir Gelişme Hedeflerinin (Birleşmiş Milletler Türkiye, 2016; UN, 2015) belirtilmesidir. Bu zirvede sürdürülebilir kalkınma ile ilgili 17 tema belirlenmiştir. Bu temalar ve temalara ait sürdürülebilir kalkınma hedefleri Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1. Sürdürülebilir Kalkınma ile ilgili Temalar ve Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri

Temalar	Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri
1 Yoksulluğa Son	2030 yılına kadar yoksulluğu tüm boyutlarıyla sona erdirmek
2 Açlığa Son	Açlığı sonlandırmak, gıda güvenliğini sağlamak, beslenmeyi geliştirmek ve sürdürülebilir tarımı teşvik etmek
3 Sağlıklı Bireyler	Sağlıklı yaşamı güvence altına almak ve mutluluğu her yaşta desteklemek
4 Nitelikli Eğitim	Herkes için kapsayıcı ve nitelikli bir eğitim sağlamak ve yaşam boyu öğrenmeyi desteklemek
5 Toplumsal Cinsiyet Eşitliği	Toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak; kadınların ve kız çocuklarının konumlarını güçlendirmek
6 Temiz Su ve Sanitasyon	Herkes için suyun ve sıhhi koşulların erişilebilirliği ve sürdürülebilir yönetimini güvence altına almak
7 Erişilebilir ve Temiz Enerji	Herkesin uygun fiyatlı, güvenilir, sürdürülebilir ve modern enerjiye erişimini güvence altına almak
8 İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme	Kesintisiz, kapsayıcı ve sürdürülebilir ekonomik büyüme, tam ve üretken istihdam ve herkes için insana yakışır işleri desteklemek
9 Sanayi, Yenilikçilik ve Alt Yapı	Dayanıklı altyapılar inşa etmek, kapsayıcı ve sürdürülebilir sanayileşmeyi desteklemek ve yenilikçiliği güçlendirmek
10 Eşitsizliklerin Azaltılması	Ülkeler içinde ve arasında eşitsizlikleri azaltmak
11 Sürdürülebilir Şehirler ve Topluluklar	Şehirleri ve diğer yerleşim yerlerini kapsayıcı, güvenli, dayanıklı ve sürdürülebilir kılmak
12 Sorumlu Üretim ve Tüketim	Sürdürülebilir üretim ve tüketim kalıplarını güvence altına almak
13 İklim Eylemi	İklim değişikliği ve etkileri ile mücadele konusunda acilen eyleme geçmek
14 Sudaki Yaşam	Sürdürülebilir kalkınma için okyanuslar, denizler ve deniz kaynaklarını korumak ve sürdürülebilir bir şekilde kullanmak

15	Karasal Yaşam	Ormanların sürdürülebilir kullanımını sağlamak; çölleşme ile mücadele etmek, karasal bozulmayı durdurmak ve iyileştirmek; biyoçeşitlilik kaybını engellemek
16	Barış, Adalet ve Güçlü Kurumlar	Sürdürülebilir kalkınma için barışçıl ve kapsayıcı toplumları desteklemek; herkes için adalete erişimi sağlamak ve her düzeyde etkili, hesap verebilir ve kapsayıcı kurumlar inşa etmek
17	Hedefler için Ortaklıklar	Uygulama araçlarını güçlendirmek ve sürdürülebilir kalkınma için küresel ortaklığı canlandırmak

Tablo 1’de de belirtildiği üzere, sürdürülebilir kalkınma hedefleri toplum, çevre ve ekonomi üçgeninde şekillenmektedir. Bu bağlamda, toplumsal, ekonomik ve çevresel sürdürülebilirlik boyutlarının, birbiriyle bütünleşik bir şekilde eğitim programlarına yansıtılması gerekmektedir (Fien ve Parker, 2010; Lozano ve Lozano, 2014; Ryan, 2011; UNESCO, 2017). Bu bağlamda, üniversitelerin eğitim, araştırma, bilgi üretimi, inovasyon, topluma fayda sağlama gibi rolleri (Korkmaz, 2019) göz önünde bulundurulduğunda, sürdürülebilir kalkınma ile ilgili hedeflerin gerçekleştirilebilmesi için yükseköğretim kurumlarına büyük bir görev düşmektedir (Bertschy, Künzli ve Lehmann, 2013; Bradbery, 2013; Ferreira, Ryan ve Tilbury, 2007; Lozano vd., 2013; Rieckmann, 2017; Taimur, 2020; UN, 2012).

Öğretmen eğitimi ile ilgili alanyazın incelendiğinde, sürdürülebilir kalkınma ile öğretmen eğitiminin bütünleştirilmesi gerektiği ile ilgili birçok çalışma (Anyolo, Kärkkäinen ve Keinonen, 2018; Brandt, vd., 2019; Bürgener ve Barth, 2018; Ferreira vd., 2007; Ghorbani, Jafari ve Sharifian, 2018; Kieu, Singer ve Gannon, 2016; Lozano vd., 2019; Rauch ve Steiner, 2013; Taimur, 2020; UNESCO, 2018) bulunmaktadır. Bu çalışmalar, öncelikle öğretmenlerin sürdürülebilir kalkınmayla ilgili olarak sahip olması gereken yeterlilikler, sürdürülebilirlik ile öğretmen yetiştirme eğitim programlarını bütünleştirme stratejileri ve sürdürülebilir kalkınma eğitiminde kullanılabilecek öğrenme yaklaşımları üzerine odaklanmıştır. Ayrıca UNESCO (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü) resmi sitesinde yer alan dijital kütüphanede (<https://unesdoc.unesco.org/home>) sürdürülebilir kalkınma için eğitim ile ilgili öğretmen adayları ve öğretmenlere rehberlik edecek birçok kaynak doküman (sürdürülebilir kalkınma için eğitimde kullanılabilecek öğretim yöntem ve teknikleri, öğretmenlerin sınıf içerisinde kullanabilecekleri etkinlikler, proje önerileri, ölçme-değerlendirme araçları vb.) paylaşmaktadır.

Türkiye de yükseköğretim bağlamında sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınma için eğitim kavramlarını öğretmen yetiştirme sistemi bağlamında gündemine almış ve 2018-2019 akademik yılında uygulanmak üzere öğretmen yetiştirme lisans programlarını bu doğrultuda güncellemiştir. Yenilenen 25 öğretmen yetiştirme lisans programı ders içeriklerinde sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınma için eğitim kavramına yer verildiği görülmektedir.

1.1. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada 2018-2019 öğretim yılında uygulamaya konulan öğretmen yetiştirme lisans programlarının sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınma için eğitim kavramları bağlamında

incelenmesi amaçlanmıştır. Bu genel amaç doğrultusunda yeni öğretmen yetiştirme lisans programlarında yer alan sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınma için eğitim kavramları aşağıdaki araştırma soruları çerçevesinde tartışılmıştır:

- o Öğretmen yetiştirme lisans programlarında sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınma için eğitim kavramları *meslek bilgisi* derslerinde nasıl ele alınmaktadır?
- o Öğretmen yetiştirme lisans programlarında sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınma için eğitim kavramları *alan bilgisi* derslerinde nasıl ele alınmaktadır?
- o Öğretmen yetiştirme lisans programlarında sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınma için eğitim kavramları *genel kültür bilgisi* derslerinde nasıl ele alınmaktadır?
- o Öğretmen yetiştirme lisans programlarında sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınma için eğitim ile ilgili dersler sürdürülebilirlik kavramının hangi boyutu (toplumsal, çevresel ve ekonomik) ile ilgilidir?

2. YÖNTEM

Temel amacı 2018-2019 öğretim yılında yenilenerek uygulamaya konulan öğretmen yetiştirme lisans programları ders içeriklerinin sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınma için eğitim kavramları bağlamında incelemek olan bu araştırma, programları kendi koşulları içerisinde ve olduğu gibi açıklamaya çalıştığından, betimsel bir araştırmadır. Betimsel araştırmalar, bir durumu olabildiğince tam ve dikkatli bir şekilde tanımlamaya çalışmaktadır (Büyüköztürk vd., 2011, s. 21). Araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Creswell (1998) nitel araştırmayı, sosyal yaşamı ve insanla ilgili problemleri kendine özgü yöntemlerle sorgulayan bir anlamlandırma süreci olarak ifade etmektedir (O’Leary, 2013, s. 104; Polit ve Beck, 2010).

Araştırmada veri toplamak için doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Doküman incelemesi, hem basılı hem de elektronik (internet aracılığıyla ulaşılan) dokümanların incelenmesi veya değerlendirilmesi için kullanılan sistematik bir yöntemdir. Nitel araştırmalarda sıklıkla kullanılan bu yöntem, gözlem ve görüşmelerden elde edilen verilere ek kaynak oluşturmak için kullanılabilir gibi, araştırmalarda tek başına bir veri toplama yöntemi olarak da kullanılabilir (Bowen, 2009; Yıldırım ve Şimşek, 2011). Veri toplama kaynağı olarak incelenmiş dokümanlar 2018-2019 öğretim yılında uygulanmak üzere Yükseköğretim Kurulu Eğitim Öğretim Dairesi Başkanlığı tarafından yenilenen 25 öğretmen yetiştirme lisans programıdır. Doküman incelemesi yapılan programlar Almanca Öğretmenliği, Arapça Öğretmenliği, Beden Eğitimi Öğretmenliği, Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Öğretmenliği, Biyoloji Öğretmenliği, Coğrafya Öğretmenliği, Felsefe Grubu Öğretmenliği, Fen Bilgisi Öğretmenliği, Fizik Öğretmenliği, Fransız Dili Öğretmenliği, İlköğretim Matematik Öğretmenliği, İngiliz Dili Öğretmenliği, Japonca Öğretmenliği, Kimya Öğretmenliği, Matematik Öğretmenliği, Müzik Öğretmenliği, Okul Öncesi Öğretmenliği, Özel Öğretim Öğretmenliği, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık, Resim-İş Öğretmenliği, Sınıf Öğretmenliği, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği, Tarih Öğretmenliği, Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği, Türkçe Öğretmenliği’dir. Araştırmada Yıldırım ve

Şimşek (2011) tarafından önerilen doküman inceleme aşamaları kullanılmıştır: (1) dokümanlara ulaşma; (2) özgünlüğün kontrol edilmesi; (3) dokümanları anlama; (4) veriyi analiz etme ve (5) veriyi kullanma.

Doküman incelemesi aracılığıyla elde edilen veriler betimsel analiz yöntemiyle analiz edilmiştir. Betimsel analiz, çeşitli veri toplama teknikleri ile elde edilmiş verilerin daha önceden belirlenmiş temalara göre özetlenmesi ve yorumlanmasını içeren bir nitel veri analiz türüdür (Özdemir, 2010; Yıldırım ve Şimşek, 2011). Araştırmada, öncelikle her bir programın içeriğinde yer alan tüm derslerin bir listesi yapılmış ve bu dersler meslek bilgisi, alan bilgisi ve genel kültür bilgisi ders kategorilerine ayrılmıştır. Oluşturulan bu çerçeveye göre, tüm programlardaki ders içerikleri “sürdürülebilirlik” ve “sürdürülebilir kalkınma için eğitim” ile ilgili kavramlar taranmış ve bu kelimeleri içeren dersler belirlenmiştir. Ayrıca, sürdürülebilirlik kavramının çok geniş bir kavram olması nedeniyle, ders içeriklerinde bu kavramla doğrudan ilişkili diğer kavramlar da taranmıştır. Bu kavramlar Tablo 1’de gösterilen sürdürülebilir kalkınma ile ilgili temalardan seçilmiştir. Sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınma ile ilgili dersler ait olduğu lisans programı, ders kategorisi (meslek bilgisi, alan bilgisi ve genel kültür bilgisi), ders türü (seçmeli ya da zorunlu) olarak tabloya işlenmiştir. Son olarak, sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınma için eğitim ile ilgili olduğu belirlenen derslerde sürdürülebilirlik kavramının hangi boyutu (toplumsal, çevresel ve ekonomik) ile ilgili olduğuna ilişkin bir sınıflandırma yapılmış ve bu veriler de ayrı bir tabloya işlenmiştir.

Bu araştırmada sunulan şekil ve tabloların hazırlanmasında, çalışmanın mantıki sıralamasında uzman görüşü alınmıştır. Uzman görüşünün alınması, araştırmanın inandırıcılığına (iç geçerliğine) katkı sağlamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Ek olarak, araştırmanın iç geçerliğini arttırmak için fazla sayıda nitelikli kaynak kullanılmıştır (Miles ve Huberman, 1994). Ayrıca araştırmada tutarlılığı (iç güvenilirlik) sağlamak için her doküman birden çok defa incelenmiş ve her inceleme sonucunda elde edilen veriler karşılaştırmıştır. Teyit edilebilirliğin (dış güvenilirlik) sağlanması için veri toplama sürecinin ayrıntılı şekilde açıklanması önemlidir (LeCompte ve Goetz, 1982). Bu araştırmada da verilerin toplanması ve analiz edilmesinde izlenen işlem basamakları ayrıntılı bir şekilde açıklanmıştır.

3. BULGULAR

2018-2019 akademik yılında uygulamaya konulan 25 yeni öğretmen yetiştirme lisans programında bazı dersler her lisans programı için ortak olmak üzere programa eklenmiştir. Sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınma için eğitim ile ilgili olan dersler de bu ortak dersler içerisinde bulunmaktadır. Örneğin; Sürdürülebilir Kalkınma ve Eğitim, Topluma Hizmet Uygulamaları, Bağımlılık ve Bağımlılıkla Mücadele, Beslenme ve Sağlık, Karakter ve Değer Eğitimi ve İnsan Hakları ve Demokrasi Eğitimi dersleri lisans programlarının tümünde ortak derslerdir. Bu derslere ek olarak bazı lisans programlarında sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınma için eğitim ile ilgili diğer bazı dersler bulunmaktadır. Yeni öğretmen yetiştirme lisans programlarında sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınma için eğitim ile ilgili dersler Tablo 2’de gösterilmiştir. Tabloda aynı isimli derslerin gösteriminde tekrardan kaçınmak için bu dersler ilk satırda yer alan Almanca Öğretmenliği

programı haricindeki programlarda “ortak dersler” olarak belirtilmiştir. Meslek bilgisi, alan bilgisi ve genel kültür bilgisi dersleri içerisinde yer alan sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınma için eğitim ile ilgili dersler sırasıyla bu bölümde sunulmuştur.

Tablo 2. Yenilenen Öğretmen Eğitimi Lisans Programları Ders İçeriklerinde Sürdürülebilirlik ile İlgili Kavramlar

Program	Sürdürülebilirlik ile İlgili Kavramların Yer Aldığı Dersler	Ders Türü	Ders İçeriklerinde Sürdürülebilirlik ile İlgili Kavramlar
Almanca Öğretmenliği	1. Sürdürülebilir Kalkınma ve Eğitim (MB) 2. Topluma Hizmet Uygulamaları (GK) 3. Bağımlılık ve Bağımlılıkla Mücadele (GK) 4. Beslenme ve Sağlık (GK) 5. Karakter ve Değer Eğitimi (MB) 6. İnsan Hakları ve Demokrasi Eğitimi (GK)	1. Seçmeli 2. Zorunlu 3. Seçmeli 4. Seçmeli 5. Seçmeli 6. Seçmeli	1. Sürdürülebilir Kalkınma ve Eğitim (MB): Sosyal bilimler ve fen bilimleri yönünden sürdürülebilirlik; toplumsal değişme bağlamında sürdürülebilirlik; eğitim ve sürdürülebilirlik; insanlığın geleceği ve sürdürülebilirlik; göç, yoksulluk ve eşitsizlik; sürdürülebilir çevre; ekoloji, küresel çevre sorunları ve sürdürülebilirlik; doğayla uyum içerisinde sürdürülebilir toplum; nüfus, ekonomik sistem ve doğal çevre; teknolojik gelişmeler, tüketim alışkanlıkları ve çevre; sosyal sorumluluk, somut ve somut olmayan kültürel miras yönünden sürdürülebilirlik; insan-doğa ilişkileri. 2. Topluma Hizmet Uygulamaları (GK): Topluma hizmet, sosyal sorumluluk, toplumsal ve kültürel değerler, güncel toplumsal sorunlar. 3. Bağımlılık ve Bağımlılıkla Mücadele (GK): Kişiyi madde bağımlılığı sürecine hazırlayan aile, akran grubu ve toplumsal bağlamda risk etmenleri; bağımlılıkta sosyal hizmetin rolü; bağımlılığı önleme çabası; bağımlılığın sonuçları; bağımlılık ile mücadelede ulusal politika, strateji ve yöntemleri; yeniden uyum süreci. 4. Beslenme ve Sağlık (GK): Doğal ve sağlıklı beslenme; obezite ile mücadele; gıda katkı maddeleri; sağlıklı yaşam ve egzersiz; sağlıklı cinsel yaşam; bağımlılıkla mücadele (tütün, alkol, madde bağımlılığı vb.); trafik, afet ve ilkyardım. 5. Karakter ve Değer Eğitimi (MB): Kültürlerarası farklılaşma ve birlikte yaşama kültürü; modern ve çok kültürlü toplumlarda değerler krizi ve eğitim; insani-kültürel kalkınma süreci. 6. İnsan Hakları ve Demokrasi Eğitimi (GK): İnsan haklarının türleri; demokrasi anlayışları, ilkeleri, yaklaşımları ve insan hakları; demokrasi eğitimi ve demokratik eğitim; aile ve demokrasi eğitimi; insan hakkı olarak eğitim. 7. Sağlık Eğitimi (AE): Sağlık hizmetleri, hastalıklardan korunma, salgın hastalıklar, kadın sağlığı, aile planlaması, zararlı alışkanlıklar hakkında temel sağlık bilgileri; sağlıklı yaşam ve spor, sağlıklı beslenme, obezite; gıda güvenliği, sürdürülebilir gıda tüketimi, eko etiketleme. 8. Çevre Eğitimi (AE): Temel ekolojik kavram ve ilkeler, ekosistemler, besin zincirleri, besin ağı, habitat, rekabet; ortak yaşam ve karşılıklı yaşam, enerji akışı, maddenin dolaşımı, nüfus artışı, ekolojik etki, erozyon, toprak ve su kaynakları, çevre duyarlılığı, dünyada çevre duyarlılığıyla ilgili yapılan çalışmalar, kurum ve kuruluşlar. 9. Beşerî Coğrafya (AE): Kültürel yayılma, kültürel ekoloji, kültürel bütünleşme, kültürel farklılıklar, nüfus artışı, nüfus artışını etkileyen faktörler, nüfus politikaları, göçler, göç nedenleri, güncel mülteci sorunu; nüfus yoğunluğu ve dağılımı, şehirlerin sorunları.
Arapça Öğretmenliği	Ortak Dersler (1, 2, 3, 4, 5 ve 6.)		
Beden Eğitimi Öğretmenliği	Ortak Dersler (1, 2, 3, 4, 5 ve 6.)		
Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Öğretmenliği	Ortak Dersler (1, 2, 3, 4, 5 ve 6.)		
Biyoloji Öğretmenliği	Ortak Dersler (1, 2, 3, 4, 5 ve 6.) 7. Sağlık Eğitimi (AE) 8. Çevre Eğitimi (AE)	7. Seçmeli 8. Seçmeli	
Coğrafya Öğretmenliği	Ortak Dersler (1, 2, 3, 4, 5 ve 6.) 9. Beşerî Coğrafya (AE) 10. Ekonomik Coğrafya I-II (AE) 11. Fiziki Coğrafya I-II (AE) 12. Çevre Sorunları (AE)	9. Seçmeli 10. Seçmeli	

	13. Afetler ve Afet Yönetimi (AE)	11. Seçmeli
	14. Ekonomi ve Finans Okuryazarlığı (AE)	12. Seçmeli
		13. Seçmeli
		14. Seçmeli
Felsefe Grubu Öğretmenliği	Ortak Dersler (1, 2, 3, 4, 5 ve 6.)	
	15. Türkiye'nin Toplumsal Yapısı (AE)	15. Seçmeli
	16. Sosyal ve Kültürel Değişme (AE)	16. Seçmeli
Fen Bilgisi Öğretmenliği	Ortak Dersler (1, 2, 3, 4, 5 ve 6.)	
	17. Kimyasal Atıklar ve Çevre Kirliliği (AE)	17. Seçmeli
	18. Yenilenebilir Enerji Kaynakları (AE)	18. Seçmeli
Fizik Öğretmenliği	Ortak Dersler (1, 2, 3, 4, 5 ve 6.)	
	17. Kimyasal Atıklar ve Çevre Kirliliği (AE)	17. Seçmeli
	18. Yenilenebilir Enerji Kaynakları (AE)	18. Seçmeli
Fransız Dili Öğretmenliği	Ortak Dersler (1, 2, 3, 4, 5 ve 6.)	
İlköğretim Matematik Öğretmenliği	Ortak Dersler (1, 2, 3, 4, 5 ve 6.)	
İngiliz Dili Öğretmenliği	Ortak Dersler (1, 2, 3, 4, 5 ve 6.)	
Japonca Öğretmenliği	Ortak Dersler (1, 2, 3, 4, 5 ve 6.)	19. Seçmeli
	19. Japon Ekonomisi ve Toplumsal Kalkınma (AE)	

10. Ekonomik Coğrafya I-II (AE): Coğrafya-ekonomi ilişkisi, küresel ekonominin biçimlenmesi, üretim, tüketim ve dağıtım ve bunları etkileyen coğrafi faktörler; dünya tarımının başlıca sorunları, hayvancılığın önemi, yöntemleri, dağılışı ve sorunları; su ürünleri, ormancılık, madencilik; ekonomik coğrafyada çağcıl gelişmeler.

11. Fiziki Coğrafya I-II (AE): Küresel iklim değişikliği ve etkileri, jeomorfolojik afetler, topraklarla ilgili sorunlar ve çözüm önerileri, bitki coğrafyası ile ilgili sorunlar ve çözüm önerileri, Türkiye'de çevre sorunları; Türkiye'de afetler; iklim değişimleri.

12. Çevre Sorunları (AE): Çevresel sürdürülebilirlik, biyo-çeşitlilik ve insani değerler, şehirleşme ve sorunları; ormansızlaşma ve erozyon; toprak kirliliği ve erozyon; taze su kaynakları ve su kirliliği; iklim değişikliği ve hava kirliliği; tarım ve gıda kaynakları, atık yönetimi ve geri dönüşüm, yenilenebilir enerji kaynakları, yenilenemez enerji kaynakları.

13. Afetler ve Afet Yönetimi (AE): Afet ve risk kavramları; afet, risk ve zararlarının azaltılması, afetlerin sürdürülebilir kalkınmadaki etkileri, afet yönetimi, afet yönetiminde etik değerler.

14. Ekonomi ve Finans Okuryazarlığı (AE): Alternatif finans kaynakları, yatırım kararları.

15. Türkiye'nin Toplumsal Yapısı (AE): Toplumsal değişme, ahlak, hukuk, bürokrasi, sivil toplum, modernleşme, kentleşme, popüler kültür.

16. Sosyal ve Kültürel Değişme (AE): Sosyal ve kültürel değişme, toplumsal değişme, sosyal sapma-sosyal çözülme.

17. Kimyasal Atıklar ve Çevre Kirliliği (AE): Kimyasal atıklara yol açan kaynaklar; kimyasallara maruz kalma yolları; çevrenin kimyasallarla kirlenmesi; kimyasalların zehirleyici etkileri, kimyasalların canlılar üzerindeki etkileri, kimyasalların çevre üzerindeki etkileri; radyoaktivite, radyoaktif yarılanma ve radyoaktif kirlenme.

18. Yenilenebilir Enerji Kaynakları (AE): Yenilenebilir enerji kaynakları; kaynakların önemi; hidroenerji kaynakları, elektrik enerjisi üretim kaynakları, biyokütle enerji kaynakları, güneş enerjisi, jeotermal enerji, rüzgâr enerjisi, su enerjisi, dalga enerjisi, nükleer enerji, hidrojen enerjisi.

19. Japon Ekonomisi ve Toplumsal Kalkınma (AE): Sanayileşme öncesi Japon toplumu, yüksek hızlı ekonomik kalkınma süreci, Showa döneminin ekonomik ve sosyal dinamikleri; savaş öncesi Japon toplumu analizi; sanayileşme ve kentleşme sürecinin analizi; Kalkınma ve Toplumsal Sorunlar; Sanayileşme sürecinde kırsalın değişimi.

20. Bilim Teknoloji Toplum (AE): Geçmişte ve günümüzde bilim ve teknoloji ilişkisi; geçmişten günümüze bilim ve teknolojiye yaşanan gelişmeler; bilim ve teknolojinin sosyal değişime etkileri; insanlığın ortak bilim mirası; nano-teknoloji, gen teknolojisi gibi çağdaş bilimsel gelişmelerin yaşama etkisi.

Kimya Öğretmenliği	Ortak Dersler (1, 2, 3, 4, 5 ve 6.) 20. Bilim Teknoloji Toplum (AE) 21. Çevre Kimyası (AE) 22. Kimya ve Teknoloji (AE)	20. Seçmeli 21. Seçmeli 22. Seçmeli
Matematik Öğretmenliği	Ortak Dersler (1, 2, 3, 4, 5 ve 6.)	
Müzik Öğretmenliği	Ortak Dersler (1, 2, 3, 4, 5 ve 6.)	
Okul Öncesi Öğretmenliği	Ortak Dersler (1, 2, 3, 4, 5 ve 6.)	
Özel Öğretim Öğretmenliği	Ortak Dersler (1, 2, 3, 4, 5 ve 6.)	
Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık	Ortak Dersler (1, 2, 3, 4, 5 ve 6.) 23. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği (AE)	23. Seçmeli
Resim-İş Öğretmenliği	Ortak Dersler (1, 2, 3, 4, 5 ve 6.) 24. Anasanat ve Seçmeli Sanat Atölyeleri (AE)	24. Zorunlu
Sınıf Öğretmenliği	Ortak Dersler (1, 2, 3, 4, 5 ve 6.) 13. Afetler ve Afet Yönetimi (AE)	13. Seçmeli
Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	Ortak Dersler (1, 2, 3, 4, 5 ve 6.) 13. Afetler ve Afet Yönetimi (AE) 25. Günümüz Dünya Sorunları (AE) 26. Küreselleşme ve Toplum (AE)	13. Seçmeli 25. Seçmeli 26. Seçmeli
Tarih Öğretmenliği	Ortak Dersler (1, 2, 3, 4, 5 ve 6.)	

- 21. Çevre Kimyası (AE):** Su, toprak, hava, radyoaktif, kimyasal kirlilik ve diğer kirlilik kaynakları; asit yağmurları, sera gazları ve önemi; küresel ısınma; camlar ve seramikler; korozyon kimyası ve önemi; besin kimyası; ilaç kimyası; kimyasal temizlik malzemeleri ve doğru kullanımları; nükleer enerji, atık su arıtılması; kimya ışığında çevre ve çevre sorunları; kimyasalların çevreye etkileri, kimyasal atıklar ve kontrolleri.
- 22. Kimya ve Teknoloji (AE):** Sağlık alanında kimyanın uygulamaları; gıda sanayinde kimyanın uygulamaları; sağlığa zararlı olduğu düşünülen gıda katkı maddeleri; demir-çelik üretimi, sülfürik asit üretimi; yüzey aktif maddeler, suların arıtılması; çimento, alçı, cam ve seramik üretimi; elektrolitik kaplama; kimyasal silahlar, nükleer santraller; petrol ve yakıt üretimi
- 23. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği (AE):** Toplumsal cinsiyet ve ilişkili temel kavramlar, toplumsal cinsiyet ve eğitim.
- 24. Anasanat ve Seçmeli Sanat Atölyeleri (AE):** İnovasyon konuları ve girişimcilik, Ekonomik ve kültürel kalkınma ile sürdürülebilirlik konusunda sanat/tasarımı
- 25. Günümüz Dünya Sorunları (AE):** Dünyanın karşı karşıya kaldığı politik, ekonomik, ekolojik ve sosyal sorunlar; açlık, fakirlik, insan hakları, nüfus, ırkçılık, terör, toprak kayması, erozyon, deprem, sel, kuraklık, çığ düşmesi, trafik, gürültü kirliliği, hava kirliliği, su kirliliği, toprak kirliliği, kentleşme, ilaç bağımlılığı vb. sorunların incelenmesi; enerji sorunu ve çözüm önerileri; alternatif görüşler, çevre eğitimi, sürdürülebilir toplum tartışmaları ve eğitim
- 26. Küreselleşme ve Toplum (AE):** Küreselleşme ve Türkiye'ye etkileri; dünyada son yüzyılda meydana gelen gelişmeler; çevre üzerindeki değişimler, küreselleşmenin az gelişmiş ülkelere etkileri, Türkiye'nin küreselleşme karşısındaki durumu, çoğulculuk ve çok kültürlülük, çok kültürlü eğitim uygulamaları.

Türk Dili ve Ortak Dersler (1, 2, 3, 4, 5 ve 6.)
Edebiyatı
Öğretmenliği

Türkçe Ortak Dersler (1, 2, 3, 4, 5 ve 6.)
Öğretmenliği

Kısaltmalar: MB: Meslek Bilgisi; AE: Alan Bilgisi; GK: Genel Kültür Bilgisi

3.1. Öğretmen Yetiştirme Lisans Programları Meslek Bilgisi Dersleri İçeriğinde Sürdürülebilirlik ve Sürdürülebilir Kalkınma için Eğitim

Tablo 3. İçeriği Sürdürülebilirlik ile ilgili Meslek Bilgisi Dersleri ve Ait Olduğu Lisans Programları

Sürdürülebilirlik ile ilgili Meslek Bilgisi Dersleri	Lisans Programı
☐ Sürdürülebilir Kalkınma ve Eğitim (Seçmeli)	Tüm Programlar
☐ Karakter ve Değer Eğitimi (Seçmeli)	

Tablo 3'te de belirtildiği üzere, yenilenen öğretmen yetiştirme lisans programları ortak dersleri içerisinde meslek bilgisi derslerinden sadece ikisi sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınma için eğitim ile ilgili kavramları barındırmaktadır. Bu dersler (1) Sürdürülebilir Kalkınma ve Eğitim ve (2) Karakter ve Değer Eğitimi dersleridir. Bu bağlamda, meslek bilgisi dersleri içeriğinde sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınma için eğitim ile ilgili kavramların sayıca az olduğu görülmektedir. Bununla birlikte, öğretmen yetiştirme lisans programlarının tümünde bu derslerin ortak birer ders olarak bulunması olumlu bir durumdur.

3.2. Öğretmen Yetiştirme Lisans Programlarında Alan Bilgisi Dersleri İçeriğinde Sürdürülebilirlik ve Sürdürülebilir Kalkınma için Eğitim

Tablo 4. İçeriği Sürdürülebilirlik ile ilgili Alan Bilgisi Dersleri ve Ait Olduğu Lisans Programları

Sürdürülebilirlik ile ilgili Alan Bilgisi Dersleri	Lisans Programı
☐ Sağlık Eğitimi (Seçmeli)	☐ Biyoloji Öğretmenliği
☐ Çevre Eğitimi (Seçmeli)	
☐ Beşeri Coğrafya (Seçmeli)	☐ Coğrafya Öğretmenliği
☐ Ekonomik Coğrafya I-II (Seçmeli)	
☐ Fiziki Coğrafya I-II (Seçmeli)	
☐ Çevre Sorunları (Seçmeli)	
☐ Ekonomi ve Finans Okuryazarlığı (Seçmeli)	
☐ Afetler ve Afet Yönetimi (Seçmeli)	☐ Coğrafya Öğretmenliği ☐ Sosyal Bilgiler Öğretmenliği ☐ Sınıf Öğretmenliği
☐ Türkiye'nin Toplumsal Yapısı (Seçmeli)	☐ Felsefe Grubu Öğretmenliği
☐ Sosyal ve Kültürel Değişme (Seçmeli)	
☐ Kimyasal Atıklar ve Çevre Kirliliği (Seçmeli)	☐ Fen Bilgisi Öğretmenliği ☐ Fizik Öğretmenliği
☐ Yenilenebilir Enerji Kaynakları (Seçmeli)	
☐ Japon Ekonomisi ve Toplumsal Kalkınma (Seçmeli)	☐ Japonca Öğretmenliği
☐ Bilim Teknoloji Toplum (Seçmeli)	
☐ Çevre Kimyası (Seçmeli)	☐ Kimya Öğretmenliği
☐ Kimya ve Teknoloji (Seçmeli)	
☐ Toplumsal Cinsiyet Eşitliği (Seçmeli)	☐ Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık ☐ Resim-İş Öğretmenliği
☐ Anasanat ve Seçmeli Sanat Atölyeleri (Seçmeli)	
☐ Günümüz Dünya Sorunları (Seçmeli)	☐ Sosyal Bilgiler Öğretmenliği
☐ Küreselleşme ve Toplum (Seçmeli)	

İncelenen lisans programlarında toplam 20 alan bilgisi dersi sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınma için eğitim kavramlarıyla ilgili içeriğe sahiptir. Bu derslerin ait olduğu programa göre sayısı sırasıyla Coğrafya Öğretmenliği programında 6; Kimya Öğretmenliği programında 3; Biyoloji

Öğretmenliği, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği, Felsefe Grubu Öğretmenliği, Fen Bilgisi Öğretmenliği ve Fizik Öğretmenliği programlarında 2; Sınıf Öğretmenliği, Japonca Öğretmenliği, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık ve Resim-İş Öğretmenliği programlarında ise 1'dir. Meslek bilgisi derslerinde de olduğu gibi tüm alan bilgisi dersleri seçmeli ders kategorisindedir.

3.3. Öğretmen Yetiştirme Lisans Programların Genel Kültür Bilgisi Dersleri İçeriğinde Sürdürülebilirlik ve Sürdürülebilir Kalkınma için Eğitim Kavramları

İncelenen 25 lisans programı içerisinde sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınma için eğitim ile ilgili dersler Tablo 5'te gösterilmiştir.

Tablo 5. İçeriği Sürdürülebilirlik ile ilgili Genel Kültür Bilgisi Dersleri ve Ait Olduğu Lisans Programları

Sürdürülebilirlik ile ilgili Genel Kültür Bilgisi Dersleri	Lisans Programı
o Topluma Hizmet Uygulamaları (Zorunlu)	Tüm Programlar
o Bağımlılık ve Bağımlılıkla Mücadele (Seçmeli)	
o Beslenme ve Sağlık (Seçmeli)	
o İnsan Hakları ve Demokrasi Eğitimi (Seçmeli)	

İncelenen lisans programlarında genel kültür bilgisi dersleri içerisinde yer alan bu dersler tüm programlarda ortaktır. Genel kültür bilgisi dersleri olarak belirtilen toplam dört dersin sadece biri (Topluma Hizmet Uygulamaları) zorunlu ders kategorisindedir. Bu derslerin tüm programların içinde yer alması, yenilenen programlarda bir anlamda çekirdek program oluşturulduğunun bir göstergesi olarak kabul edilebilir.

3.4. Öğretmen Yetiştirme Lisans Programlarında Yer Alan Derslerin Sürdürülebilirlik Kavramının Toplumsal, Çevresel ve Ekonomik Boyutları ile İlişkisi

Sürdürülebilirlik ile ilgili ulusal alanyazında yapılan bilimsel çalışmalarda kavramın genellikle çevresel ve ekonomik boyutu öne çıkarılmıştır (Gast, Gundolf ve Cesinger, 2017; Hojnik ve Ruzzier, 2016; Pan vd., 2019; Sengers, Wiczorek ve Raven, 2019). Ancak, çalışmanın giriş bölümünde de vurgulandığı üzere, sürdürülebilirlik kavramının toplumsal boyutu da bulunmaktadır. Bu bağlamda, bu çalışmada incelenen lisans programlarında sürdürülebilirlik ile ilgili üç boyutun da yer alıp almadığı ve nasıl ele alındığı bulgusu önemli görülmektedir. Çünkü sürdürülebilirlik kavramı tüm dünyayı ilgilendiren bir kavramdır ve bu kavram sadece çevrenin korunması için alınması gereken önlemler ya da ekonomik açıdan daha iyi bir gelecek için yapılması gereken uygulamalar ile sınırlandırılmamalıdır. Ayrıca, kavramın içeriğinin doğru anlaşılması öğretmen adaylarının meslek hayatları boyunca yürütecekleri öğrenme-öğretme süreci uygulamalarına katkı sağlayacaktır. Tablo 6, 2018-2019 akademik yılında uygulanmak üzere yenilenen lisans programlarında sürdürülebilirlik ile ilgili derslerin toplumsal, çevresel ve ekonomik boyutlara göre sınıflandırılmasını göstermektedir. Bu sınıflama, Tablo 2'de yer alan ders içeriklerine göre yapılmıştır.

Tablo 6. Derslerin Sürdürülebilirlik Kavramının Toplumsal, Çevresel ve Ekonomik Boyutları ile İlişkisi

Sürdürülebilirlik ile ilgili Dersler	Toplumsal	Çevresel	Ekonomik
1. Sürdürülebilir Kalkınma ve Eğitim (MB) *	☐	☐	☐
2. Topluma Hizmet Uygulamaları (GK) *	☐		
3. Bağımlılık ve Bağımlılıkla Mücadele (GK) *	☐		
4. Beslenme ve Sağlık (GK) *	☐		
5. Karakter ve Değer Eğitimi (MB) *	☐		
6. İnsan Hakları ve Demokrasi Eğitimi (GK) *	☐		
7. Sağlık Eğitimi (AE)	☐		
8. Çevre Eğitimi (AE)	☐	☐	☐
9. Beşeri Coğrafya (AE)	☐	☐	☐
10. Ekonomik Coğrafya I-II (AE)		☐	☐
11. Fiziki Coğrafya I-II (AE)		☐	
12. Çevre Sorunları (AE)		☐	
13. Afetler ve Afet Yönetimi (AE)		☐	☐
14. Ekonomi ve Finans Okuryazarlığı (AE)	☐		☐
15. Türkiye'nin Toplumsal Yapısı (AE)	☐		
16. Sosyal ve Kültürel Değişme (AE)	☐		
17. Kimyasal Atıklar ve Çevre Kirliliği (AE)		☐	
18. Yenilenebilir Enerji Kaynakları (AE)	☐	☐	☐
19. Japon Ekonomisi ve Toplumsal Kalkınma (AE)	☐		☐
20. Bilim Teknoloji Toplum (AE)	☐		
21. Çevre Kimyası (AE)		☐	
22. Kimya ve Teknoloji (AE)	☐	☐	☐
23. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği (AE)	☐		
24. Ana sanat ve Seçmeli Sanat Atölyeleri (AE)	☐	☐	☐
25. Günümüz Dünya Sorunları (AE)	☐	☐	☐
26. Küreselleşme ve Toplum (AE)	☐	☐	☐

* ile belirtilen dersler lisans programlarının tümünde yer alan ortak derslerdir.

Tablo 6'ya göre, yenilenen lisans programlarında yer alan derslerin sürdürülebilirlik kavramının toplumsal, çevresel ve ekonomik boyutlarına göre sınıflamasında, toplumsal boyut içerisinde 20, çevresel boyut içerisinde 14 ve ekonomik boyut içerisinde 12 ders bulunmaktadır. Bu durumda, yeni öğretmen yetiştirme lisans programlarında sürdürülebilirlikle ilgili ders içeriklerinin hazırlanmasında kavramın toplumsal yönüne de önem verildiği söylenebilir. Özellikle Sürdürülebilir Kalkınma ve Eğitim dersinin içeriği incelendiğinde, çalışmanın giriş bölümünde de belirtildiği üzere, sürdürülebilirlik kavramının sadece çevreyi korumayla ilgili bir kavram olmadığı vurgusunun yapılmış olduğu görülmektedir. Ancak bu dersler bireysel olarak düşünüldüğünde, her lisans programı için 6 ders (Sürdürülebilir Kalkınma ve Eğitim, Topluma Hizmet Uygulamaları, Bağımlılık ve Bağımlılıkla Mücadele, Beslenme ve Sağlık, Karakter ve Değer Eğitimi, İnsan Hakları ve Demokrasi Eğitimi) ortaktır. Diğer dersler incelendiğinde, derslerin sürdürülebilirlik kavramının toplumsal, çevresel ve ekonomik boyutu ile ilişkisi programlara göre farklılık göstermektedir. Ortak olan derslerin tümü alan bilgisi dersleridir. Bununla birlikte, bazı dersler (Sürdürülebilir Kalkınma ve Eğitim, Beşeri Coğrafya,

Ekonomik Coğrafya, Afetler ve Afet Yönetimi) sürdürülebilirlik kavramının birden fazla boyutu ile ilişkilidir.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırmada, 2018-2019 yılında Yükseköğretim Kurulu tarafından yenilenen öğretmen yetiştirme lisans programları sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınma için eğitim bağlamında incelenmiştir. Yirmi beş lisans programı içeriğinde yer alan tüm meslek bilgisi, alan bilgisi ve genel kültür bilgisi derslerinin içerikleri incelenmiş; bu inceleme sonucunda sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınma için eğitim ile ilgili dersler belirlenmiştir.

Araştırma sonucunda, incelenen lisans programları ders içeriklerinde sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınma için eğitimle ilgili 2 meslek bilgisi, 20 alan bilgisi ve 4 genel kültür bilgisi dersi olduğu görülmüştür. Bu derslerin 6'sı tüm lisans programlarında ortaktır. Sürdürülebilirlik ile ilgili diğer dersler ise daha çok öğrenim görülen alana özgü oluşturulmuş derslerdir.

Yenilenen öğretmen yetiştirme lisans programlarında sürdürülebilirlikle ilgili 26 dersten sadece bir tanesinin (Topluma Hizmet Uygulamaları) zorunlu ders kategorisinde yer alması ve bu programlarda sürdürülebilirlik ile ilişkili olmayan diğer birçok seçmeli ders bulunması öğretmen adaylarının sürdürülebilirlik ile ilgili dersler seçme olasılığını azaltmaktadır. Çünkü incelenen programlarda öğretmen adaylarının sürdürülebilirlikle ilgili derslerden belli bir sayıda ders seçme zorunluluğu bulunmamaktadır.

Günümüzde yaşanan ve gelecekte karşılaşılması olası problemler üzerine bilimsel çözümler üreten, toplumsal kalkınmada sorumluluk alan, sağlıklı bir toplum ve sürdürülebilir bir dünya oluşturma hedefiyle çalışan, vizyon sahibi, merak eden, sorgulayan, eleştirel düşünebilen, her alanda özgürlük ve eşitliği savunan, demokratik-kültürel kimlik sahibi ve vatandaşlık bilinci olan öğretmenlerin yetiştirilmesi ve bu bilince sahip öğretmenler aracılığıyla sürdürülebilir bir gelecek için farkındalığı yüksek bir neslin yetiştirilmesinde eğitim fakültelerinin sorumlu olduğu açıktır. Bu amaçla, geliştirilecek eğitim programlarının bu durumu göz önüne alarak oluşturulması, uygulamaların bu yönde çeşitlendirilmesi gerekmektedir. Bununla beraber, toplum içerisinde sürdürülebilirlik ile ilgili farkındalık yaratmada tek sorumluluğu sadece eğitim fakültelerine yüklemek uygun değildir. Bu bağlamda, farkındalık yaratmada ya da değişimi yönetmede okul öncesinden yükseköğretim kademesine kadar tüm eğitim kademeleri eşit sorumluluk almalıdır.

4.1. Uygulayıcılara Öneriler

- ◆ Sürdürülebilirlik kavramının eğitim programlarıyla bütünleştirilmesi, öğretmenlerin sadece bir ya da birkaç ders içerisinde gerçekleştirecekleri etkinlikler ile sınırlı kalmamalıdır. Bu konuda, Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Millî Eğitim Bakanlığı ile kolektif çalışmalar yapmalı ve sürdürülebilirlik kavramının eğitim programlarıyla bütünleştirilmesine öncülük etmelidir. Sonrasında ise, sürdürülebilirlik ile içerik ve etkinliklerin eğitim programlarında kurum düzeyinde yürütülmesi desteklenmeli ve uygulamalar denetlenmelidir.

- ◆ Sürdürülebilirlik ile ilgili belirli derslerin seçmeli olarak eğitim programlarına eklenmesi sürdürülebilirlik konusunda beklenen farkındalığı yaratmayabilir. Bu nedenle, sürdürülebilirlikle ilgili içerik ve uygulamalar diğer derslerin içeriğiyle de bütünleştirilmelidir. Çünkü sürdürülebilirlik kavramı sadece belirli bir disipline ait olarak görülemez ve bu bağlamda disiplinlerarası niteliktedir.
- ◆ Öğretmenler için düzenlenen hizmet içi eğitim seminerlerine sürdürülebilir kalkınma ile ilgili eğitimler dâhil edilmelidir.
- ◆ Her eğitim kademesinde gerçekleştirilen projelerde sürdürülebilir kalkınma ile ilgili konular ele alınmalıdır.
- ◆ Sürdürülebilir kalkınma için eğitim kavramı toplumsal, çevresel ve ekonomik konulardaki problemler ve çözüm önerileri üzerine yoğunlaşmaktadır. Bu nedenle, öğretmen yetiştirme programlarında yer alan sürdürülebilirlik ile ilgili derslerde öğretim strateji, yöntem ve tekniklerinin buna göre belirlenmesi gerekmektedir. Bu bağlamda, probleme dayalı öğrenme ve proje tabanlı öğrenme yaklaşımları öğrenmeye katkı sağlayacaktır.
- ◆ UNESCO resmi internet sayfasında sürdürülebilir kalkınma için eğitim ile ilgili öğretmenler için hazırlanmış kaynaklar (ders planları, etkinlik önerileri, sürdürülebilirlik öğretiminde kullanılması önerilen strateji, yaklaşım, yöntem ve teknikleri, proje önerileri, ölçme-değerlendirme araçları vb.) öğretmenler tarafından incelenmeli; uygun kaynaklar detaylı bir şekilde planlanarak kullanılmalıdır.

4.2. Araştırmacılara Öneriler

- ◆ Eğitim fakültelerinde, program bazında sürdürülebilirlik kavramı ile ilgili uygulamalar konusunda gözleme dayalı çalışmalar yapılabilir.
- ◆ Sürdürülebilirlik ve eğitim programlarının bütünleştirilmesi ile ilgili araştırmalar incelenerek uygulamaların gerçekleştirilmesine yön veren modeller önerilebilir.
- ◆ Bu araştırmada yenilenen öğretmen yetiştirme lisans programları ile ilgili dokümanlar bir bütün olarak incelenmiştir. Dolayısıyla, program bazında öğrenci ve öğretim elemanı görüşlerinin belirlendiği çalışmalar yapılabilir.
- ◆ Eğitim fakültelerinde öğrenim gören öğrencilerin sürdürülebilirlik ile ilgili derslere yönelik görüşleri belirlenerek sürdürülebilir kalkınma için eğitime dair farklı özellikler ortaya çıkarılabilir.

KAYNAKÇA

- Anyolo, E. O., Kärkkäinen, S., & Keinonen, T. (2018). Implementing education for sustainable development in Namibia: School teachers' perceptions and teaching practices. *Journal of Teacher Education for Sustainability*, 20(1), 64-81.
- Bertschy, F., Künzli, C., & Lehmann, M. (2013). Teachers' competencies for the implementation of educational offers in the field of education for sustainable development. *Sustainability*, 5(12), 5067-5080.

- Birleşmiş Milletler Türkiye. (2016). Yoksulluğun yok edilmesi ve refahın eşit paylaşımı için Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları. <http://www.un.org.tr/belgeler/surdurulebilir-kalkinma-hedefleri/> adresinden erişildi.
- Bowen, G. A. (2009). Document analysis as a qualitative research method. *Qualitative Research Journal*, 9(2), 27-40.
- Bozdoğan, R. (2010). Sürdürülebilir gelişme düşüncesinin tarihsel arka planı. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, (50), 1011-1028.
- Bradbery, D. (2013). Bridges to global citizenship: ecologically sustainable futures utilising children's literature in teacher education. *Australian Journal of Environmental Education*, 29(2), 221-237.
- Brandt, J., Bürgener, L., Barth, M., & Redman, A. (2019). Becoming a competent teacher in education for sustainable development: Learning outcomes and processes in teacher education. *International Journal of Sustainability in Higher Education*, 20(4), 630- 653. <https://doi.org/10.1108/IJSHE-10-2018-0183>.
- Bürgener, L., & Barth, M. (2018). Sustainability competencies in teacher education: Making teacher education count in everyday school practice. *Journal of cleaner production*, 174, 821-826.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2011). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem.
- Creswell, J. W. (1998). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five traditions*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Ferreira, J. A., Ryan, L., & Tilbury, D. (2007). Mainstreaming education for sustainable development in initial teacher education in Australia: A review of existing professional development models. *Journal of Education for Teaching*, 33(2), 225-239.
- Fien, J., & Parker, J. (2010). Education for sustainable development lens: a policy and practice review tool. UNESCO, Paris. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000190898> sayfasından erişildi.
- Fitzpatrick, J. J. (2016). Environmental sustainability assessment of using forest wood for heat energy in Ireland. *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, 57, 1287-1295.
- Gast, J., Gundolf, K., & Cesinger, B. (2017). Doing business in a green way: A systematic review of the ecological sustainability entrepreneurship literature and future research directions. *Journal of Cleaner Production*, 147, 44-56.
- Geissdoerfer, M., Savaget, P., Bocken, N. M., & Hultink, E. J. (2017). The Circular Economy—A new sustainability paradigm?. *Journal of cleaner production*, 143, 757-768.
- Ghorbani, S., Jafari, S. E. M., & Sharifian, F. (2018). Learning to be: Teachers' competences and practical solutions: A step towards sustainable development. *Journal of Teacher Education for Sustainability*, 20(1), 20-45.
- Hojnik, J., & Ruzzier, M. (2016). What drives eco-innovation? A review of an emerging literature. *Environmental Innovation and Societal Transitions*, 19, 31-41.

- Kieu, T. K., Singer, J., & Gannon, T. J. (2016). Education for sustainable development in Vietnam: Lessons learned from teacher education. *International Journal of Sustainability in Higher Education*, 17(6), 853-874.
- Korkmaz, G. (2019). *Yükseköğretimde proje tabanlı eğitim programlarının incelenmesi: Türk üniversiteleri için kavramsal bir model önerisi* (Yayımlanmamış doktora tezi), Gazi Üniversitesi, Türkiye.
- Kumar, R. (2011). *Research methodology*. Thousand Oaks, CA: Sage
- LeCompte, M. D., & Goetz, J. P. (1982). Problems of reliability and validity in ethnographic research. *Review of Educational Research*, 52(1), 31-60.
- Lozano, F. J., & Lozano, R. (2014). Developing the curriculum for a new Bachelor's degree in Engineering for Sustainable Development. *Journal of Cleaner Production*, 64, 136-146.
- Lozano, R., Barreiro-Gen, M., Lozano, F. J., & Sammalisto, K. (2019). Teaching Sustainability in European Higher Education Institutions: Assessing the Connections between Competences and Pedagogical Approaches. *Sustainability*, 11(6), 1602.
- Lozano, R., Lukman, R., Lozano, F. J., Huisin, D., & Lambrechts, W. (2013). Declarations for sustainability in higher education: becoming better leaders, through addressing the university system. *Journal of Cleaner Production*, 48, 10-19.
- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook*. SAGE.
- OECD [Organisation for Economic Co-operation and Development]. (2007). Annual report on sustainable development work in the OECD. <http://www.oecd.org/greengrowth/40015309.pdf> adresinden erişildi.
- O'Leary, Z. (2013). *The essential guide to doing your research project*. London: Sage.
- Özdemir, M. (2010). Nitel veri analizi: Sosyal bilimlerde yöntem bilim sorunsalı üzerine bir çalışma. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(1), 323-343.
- Öztürk, M. (2017). Sürdürülebilir Gelişme odaklı Eğitim: Kuramsal Çerçeve, Tarihsel Gelişim ve Uygulamaya Dönük Öneriler. *İlköğretim Online*, 16(4), 1-11.
- Pan, X. X., Chen, M. L., Ying, L. M., & Zhang, F. F. (2019). An empirical study on energy utilization efficiency, economic development, and sustainable management. *Environmental Science and Pollution Research*, 1-8.
- Polit, D. F., & Beck, C. T. (2010). Generalization in quantitative and qualitative research: Myths and strategies. *International Journal of Nursing Studies*, 47(11), 1451-1458.
- Ralph, M., & Stubbs, W. (2014). Integrating environmental sustainability into universities. *Higher Education*, 67(1), 71-90.
- Rauch, F., & Steiner, R. (2013). Competences for education for sustainable development in teacher education. *CEPS journal*, 3(1), 9-24.
- Rieckmann, M. (2017). *Education for sustainable development goals: Learning objectives*. UNESCO Publishing.

- Roosa, S. A. (2010). *Sustainable development handbook*. The Fairmont Press, Inc..
- Ryan, A. (2011). Education for sustainable development and holistic curriculum change. *The Higher Education Academy*. <https://sustainability.glos.ac.uk/wp-content/uploads/2017/07/ESD-and-holistic-curriculum-change.pdf> adresinden erişildi.
- Sengers, F., Wieczorek, A. J., & Raven, R. (2019). Experimenting for sustainability transitions: A systematic literature review. *Technological Forecasting and Social Change*, 145, 153-164.
- Spindler, E. A. (2013). The History of Sustainability the origins and effects of a popular concept. In *Sustainability in Tourism* (pp. 9-31). Springer Gabler, Wiesbaden.
- Taimur S. (2020). Pedagogical Training for Sustainability Education. In: Leal Filho W., Azul A., Brandli L., Özuyar P., Wall T. (eds) *Quality Education*. Encyclopedia of the UN Sustainable Development Goals. Springer, Cham.
- UN [United Nations]. (2012). The future we want: Outcome document of the United Nations Conference on Sustainable Development Rio de Janeiro, Brazil, 20–22 June 2012. <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/733FutureWeWant.pdf> adresinden erişildi.
- UN [United Nations]. (2015). Transforming our world: The 2030 agenda for sustainable development. *General Assembly 70 session*. <https://sustainabledevelopment.un.org/post2015/transformingourworld/publication> adresinden erişildi.
- UNESCO [United Nations Educational Scientific and Cultural Organization]. (2005). UNESCO and Sustainable Development. <http://unesdoc.unesco.org/images/0013/001393/139369e.pdf> adresinden erişildi.
- UNESCO [United Nations Educational Scientific and Cultural Organization]. (2017). *Education for Sustainable Development Goals: Learning objectives*. <http://unesdoc.unesco.org/images/0024/002474/247444e.pdf> adresinden erişildi.
- UNESCO [United Nations Educational Scientific and Cultural Organization]. (2018). *Integrating education for sustainable development (ESD) in teacher education in South-East Asia: a guide for teacher educators*. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000265760> adresinden erişildi.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin.

EXTENDED ABSTRACT

Due to the social, environmental and economic problems experienced in the 21st century, sustainability has been a globally common issue for many countries. Recently, the concept of education for sustainable development has been focused on to solve the problems in these contexts. Therefore, especially education faculties play a critical role in ensuring sustainable development. In accordance with this purpose, the concepts of sustainability and education for sustainable development have been integrated into the current undergraduate teacher education programs in Turkey.

The main purpose of this conceptual research is to analyze the revised undergraduate teacher education programs within the context of sustainability and education for sustainable development. In the study, the contents of “pedagogical knowledge”, “subject matter (disciplinary) knowledge” and “general culture knowledge” courses related to the terms of sustainability and education for sustainable development have been analyzed within the framework of the following research questions:

- ◆ What are the concepts of “sustainability” and “education for sustainable development” in undergraduate teacher education programs addressed within *pedagogical knowledge* courses?
- ◆ What are the concepts of “sustainability” and “education for sustainable development” in undergraduate teacher education programs addressed within *subject matter (disciplinary) knowledge* courses?
- ◆ What are the concepts of “sustainability” and “education for sustainable development” in undergraduate teacher education programs addressed within *general culture knowledge* courses?
- ◆ What dimensions of sustainability (societal, environmental and economic) are integrated in the sustainability and education for sustainable development courses in undergraduate teacher education programs?

The model of this study is descriptive. Descriptive studies aim to describe a situation, problem, phenomenon, service or program systematically (Kumar, 2011). Therefore, the study is designed according to qualitative research methodology. Qualitative study is defined as a research method that aims to describe variation and diversity in a phenomenon, situation or attitude with a very flexible approach to identify as much variation and diversity as possible (Kumar, 2011; Miles & Huberman, 1994). One characteristics of qualitative studies is that qualitative data provide enriched and holistic content to identify complex phenomena, events or situations (Miles & Huberman, 1994). The data were collected by document review method. The documents are 25 undergraduate teacher education programs revised by Turkish Council of Higher Education to be implemented during 2018-2019 academic year. These documents were analyzed through descriptive analysis method suggested by Yıldırım and Şimşek (2011). To ensure the validity and reliability of the study, the experts were consulted during the whole research process.

As a result of this study, it has been found that the revised undergraduate teacher education programs include 2 pedagogical knowledge, 20 subject matter knowledge and 4 general culture knowledge courses related to the sustainability and education for sustainable development. 6 of these courses are common in all undergraduate programs. Other courses related to sustainability are the ones designed for subject matter that the teacher candidates study. In the revised undergraduate teacher education programs, only 1 (Community Service) of the 26 sustainability-related courses is included in the compulsory course category and there are many other elective courses that are not related to sustainability in these programs, which reduces the probability of the fact that teachers may choose courses related to sustainability. Furthermore, pre-service teachers do not have to choose a certain number of courses from sustainability-related courses.

It is obvious that education faculties have responsibility in training teachers who can create solutions for the current problems or the ones that may occur in the future; take on responsibility for community development; work with the aim of creating a healthy society and a sustainable world; advocate freedom and equality within all aspects. For this purpose, the curricula should be developed taking this situation into consideration and implementations should be diversified within these aspects. However, it is not logical to put all this responsibility on the education faculties as creating awareness about sustainability in the society is a collective responsibility. In this context, all levels of education, from pre-school to tertiary level should take equal responsibility in raising awareness or managing the change.

Implications for Practitioners

- ◆ Integration of the term sustainability should not be limited to the activities that the teachers will perform in a few lessons. In this regard, the Higher Education Council and Ministry of National Education should conduct collective studies and support the integration of education for sustainable development into the curricula.
- ◆ Integration of some elective courses about sustainability into curriculum may not be enough to raise awareness expected from the students. For this reason, the contents and implementations related to sustainability should also be aligned with other courses. Because sustainability requires an interdisciplinary approach.
- ◆ In-service training programs and seminars about education for sustainable development should be organized for teachers during the academic year.
- ◆ Issues related to sustainable development should be addressed in projects carried out at any levels of education.
- ◆ The concept of education for sustainable development focuses on problems in social, environmental and economic issues and solutions. Therefore, in teacher education programs, all strategies, methods and techniques related to teaching and learning should be determined. In this context, problem centered curriculum design, and problem-based learning and project-based learning approaches will contribute to better learning.

- ◆ The resources prepared for teachers on the official website of UNESCO which focuses on education for sustainable development (lesson plans, activities, strategies, approaches, methods and techniques recommended for use in sustainability education, project ideas, assessment-evaluation tools, etc.) should be examined by teachers, and appropriate resources should be utilized.

Implications for Researchers

- ◆ Observational studies can be conducted on the implementations related to the concept of sustainability on program basis in the education faculties.
- ◆ Models that may direct the implementation of practices can be proposed through the analysis of the research conducted about the integration of sustainability into the curriculum.
- ◆ In this study, documents related to revised undergraduate teacher education programs were analyzed. Therefore, studies in which students and faculty members' opinions are analyzed can be conducted on a program basis.
- ◆ Different characteristics of education for sustainable development can be revealed by determining the opinions of students regarding the courses sustainability-related courses.